

בני הנוער

בצל מלחמת "חרבות ברזל"

ב-7.10 אלפי בני נוער הצטרפו למעגל הסיכון
אסור לנו לאבד אותם

ינואר 2024

דו"ח המתאר את מצב בני הנוער בסיכון בישראל מאז פרוץ המלחמה.

דבר היו"ר הרב שי פירון

שותפים יקרים, תשעים יום חלפו מאז השבת השחורה. האירועים הקשים טלטלו את עולמם של אלפי בני נוער, בכל רחבי הארץ. חלק מהם צפו במחזות זוועה, אחרים אבדו את יקיריהם, יש שקרובי משפחתם בשבי, חטופים. אלפים, מדרום ומצפון פונו מבתיהם, הם מתגוררים במקבצי דיור שונים בכל רחבי הארץ. קשה להם לחזור לשגרה, קשה להם לתפקד כהלכה. אלו רגעים דרמטיים בהם מוטלת עלינו החובה לעשות הכל כדי שלא יצטרפו למעגלים השונים של בני ובנות נוער בסיכון.

הגברנו את ההיקף ואת האינטנסיביות של הפעילות בעלם מפני שהבנו שאנו בשעת חרום. אנו נלחמים על עתידם של הנערים והנערות; מבקשים למנוע מהטראומות הקשות שחוו להוות גורם מרכזי בעיצוב הזהות שלהם; אנו מנסים בכל כוחנו למנוע התנהגות סיכונית, ליזום שיח משתף ומקרב, להעניק טיפול ראוי.

אין לי אלא להתפעל מצוות עובדי הארגון והמתנדבים והמתנדבות הרבים שעושים לילות כימים כדי להיות שותפים במשימה הקדושה הזו. אני מבקש להודות לצוות המוביל של הארגון בראשות טלי ארז, המנכ"לית, והנשיאה נאוה ברק, על מנהיגות מעוררת השראה ויוצאת דופן. נשוב ונזכיר את מתנדבי העמותה, יונתן ריכטר, ליאור חדר אטיאס וסיגל לוי שנרצחו במסיבת הטבע בקיבוץ רעים.

צילום: קרן גפני

אני מבקש להודות לכל שותפינו, אלה שהבינו את גודלה של המשימה, את אתגרי השעה, והחליטו להעמיק את השתתפותם במיזמים השונים של עלם.

אנחנו לא נרפה, המשימה שלנו הולכת וגדלה. אנחנו נהיה בשביל כל נער ונערה, אף אחד מהם לא יותר מאחור.

"אני רוצה שיצירו אותי מהסיוט הזה! אני מסתובבת כאן ובאזור, והכל נראה מתוא. כאילו מחכים למשהו יקר, ואז אני חוזרת למלון ואין לי את החדר שלי, אין לי את הפינה שלי. אז אני נכנסת למיטה ומתכסה צמ השמיכה מצל הראש. ואז הכול חוזר. מה שהיה שם. מה שראיתי..."

(נערה ב"מרחב לנשימה" של עלם, באחד ממוקדי הפינוי).

ב-7.10.2023, מדינת ישראל חוותה את האסון הלאומי הגדול מאז הקמתה.

בעקבות המלחמה, פונו מבתיהם ביישובי הצפון והדרום, כ-130 אלף תושבים, כ-30% מהם בני נוער וצעירים/ת.

שלושה חודשים מאז פרוץ המלחמה, אנו מבינים כי במצב העכשווי, בכל זירות הפעילות של עלם כיום, אנו מתמודדים עם בני נוער הנתונים במצב של טראומה ישירה או משנית, אשר החוסן הרגשי שלהם נפגע מאוד.

דו"ח זה מבקש להציג את מצבם של בני הנוער אותם פגשנו.

מוקדי המצוקה

טראומה ישירה

בני נוער וצעירים/ות שורדי המתקפה על הדרום ויישובי העוטף, שהיו עדים ישירים לאלימות, מוות וחטיפה של קרובים וחברים, אובדן הבית ומעבר לחיי עקירות במוקדי הפינוי חוו טראומה ישירה.

טראומה עקיפה

רבים מבני הנוער והצעירים/ות בישראל, חוו טראומה עקיפה עקב התמודדות עם שלל תופעות הקשורות למצב המלחמה, נפילת טילים באזור המרכז, חשש של תושבי הצפון מאירוע דומה לאירועי הה-7.10, חשיפה לתכנים קשים ברשת, עקירות, מצוקה כלכלית וחוסר וודאות לגבי העתיד.

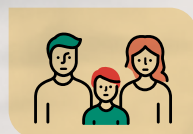
עקירות ודיור לא הולם

בני נוער רבים פונו מבתיהם בדרום ובצפון, חלקם איבדו לחלוטין את בתיהם ורכושם ואין להם לאן לחזור, ואחרים תלויים ממעגלי הזהות שלהם, חיים בצפיפות, נעדרי פרטיות, תחושת ביטחון, יציבות ותקווה לגבי העתיד.

ערעור התא המשפחתי

פגיעה בסמכות ההורים או בנוכחות ההורים, אשר חלקם מתקשים להתמודד עם המציאות הקשה, להכיל את מצוקות ילדיהם, להציב להם גבולות, ולשמש דוגמה לחוסן ולאמונה בעתיד טוב יותר, וחלקם אף נחטפו, נפצעו או נרצחו.

העדר מסגרת

מצב העקירות הביא לניתוק מכל מסגרות החיים הקודמות של בני הנוער: לימודיות, תעסוקתיות, מסגרות פנאי ועוד. רבים מהם מסרבים להצטרף למסגרות חדשות במוקדי הפינוי, בשל אובדן משמעות או תחושת חוסר מסוגלות. בנסיבות אלה, הם מחליפים בין יום ללילה ומבלים את הזמן בשוטטות, ובהקצנה של התנהגויות סיכון.

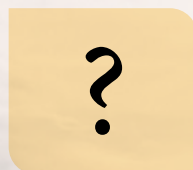
קטיעת רצף החיים

האובדן החד של כל מסגרות החיים הקודמות, ומעבר לחיי עקירות, המתנה וחוסר יציבות כלכלית, מייצר מצב משברי המשפיע על יכולת התפקוד הכללית של המפונים, ומכאן מביא לפגיעה בתפקוד בני הנוער מאחר והוא כולא אותם בתוך תחושה מתמשכת של חוסר אונים והעדר שליטה.

חוסר וודאות מתמשך

מצב העקירות בתוך מצב מלחמתי שאין לו תאריך יעד לסיום; העדר קשר עם בני משפחה ומכרים מגויסים בסדיר ובמילואים; המשבר הכלכלי ותחושתם של רבים כי הם מופקרים לגורלם על ידי הממסד; כל אלה פוגעים ביכולת לפתח תחושה של קביעות, יציבות וגיבוש תמונת עתיד, החשובה לתהליך של שיקום ובנייה מחדש.

חשיפה מוגברת לתכנים פוגעניים ברשת

בני נוער וצעירים/ות רבים מבלים שעות ארוכות בצפייה מוגברת בתכנים מחרידים ברשת, ללא תיווך וללא פיקוח, תופעה המרחיבה את מעגלי הטראומה הישירה.

התנגשות של זהויות תרבותיות

החיכוך של זהויות ותרבויות שונות במוקדי הפינוי, מחדד את ההבדלים והפערים החברתיים והכלכליים, בין צורות התיישבות ופריפריות שונות, ומהווה קרקע פורייה לתופעות של אלימות, ולגילויי שנאה וגזענות.

טראומה ישירה ← טראומה עקיפה ←

עקירות ודיור לא הולם ← ערעור התא המשפחתי ← העדר מסגרת

קטיעת רצף החיים ← חוסר וודאות מתמשך

התנהגויות סיכוניות

יש לציין כי במצבי חירום וטראומה לאומית, כל מצוקות בני הנוער והצעירים/ות, במיוחד אלה שהיו על רצף הסיכון או סבלו מטראומה לפני מצב החירום, מחריפות. בהתאם, מקצינות התנהגויות הסיכון של בני הנוער:

ביטויים של מצוקות נפשיות

דיכאון וחרדה 46% בידות 60%

אנו צופים כי במידה ולא יונגש מענה נפשי הולם ומקיף לבני נוער תחול הידרדרות במצבם אשר עלולה לבוא לידי ביטוי בתופעות סיכוניות חמורות כגון בידוד וניתוק חברתי, קשיים בשינה ובתפקוד, אובדנות ועוד... כבר עכשיו אנו עדים לתופעות כגון פגיעות עצמיות והפרעות אכילה בשיעור של כ- 10% ובמגמת עליה

ניתוק ממסגרות והתדרדרות לשוליים חברתיים 51%

נשירה גלויה וסמויה ממסגרות חינוכיות וחברתיות.

1 מכל 2 ילדים מדווח כי לא השתלב במסגרת חינוכית ו/או חברתית. חשוב לזכור שמדובר באוכלוסייה שעד כה היתה ברובה מורגלת למסגרות, ולא התמודדה בד"כ עם קושי בקבלת סמכות וגבולות.

ניתוק ממסגרות הינו מדרון חלקלק. זהו גורם סיכון מובהק אשר עלול להביא לרגרסיה בכל תחומי החיים. החל בפן הלימודי, החברתי והרגשי ובהמשך אף הידרדרות לתופעות שוליים חמורות.

שימוש בחומרים פסיכואקטיביים 47%

שימוש באלכוהול בקרב בני נוער בגילאים צעירים 12-15

התנסות ושימוש מוגבר באלכוהול וסמים בגילאים צעירים עלולים להביא ליצירת תלות פיזית ורגשית ובעיות התמכרות בקרב בני הנוער המפונים, כמו גם להגביר את המעורבות באירועים אלימים, את הנשירה ואת העבריינות בקרב בני הנוער בגילאים אלו.

אלימות במרחב הציבורי 20%

1 מכל 5 ילדים היה מעורב באלימות במרחב הציבורי

1 מכל 8 ילדים היה מעורב באלימות ונדליסטית בה הוזמנה משטרה

מעורבות באלימות בקרב נוער שאינו מוגדר כאוכלוסיה בסיכון בשגרה, המגיעה בעקבות אירוע טראומטי ישיר או עקיף, משפיעה על מעגלים נוספים, עלולה לגרור להחרפה במצוקות הנפשיות והרגשיות, הסתבכות עם החוק, להתפתחות של פרקטיקות עברייניות ולשינוי מסלול חייהם.

המענים של עלם בתקופת מלחמת "חרבות ברזל"

עם פרוץ המלחמה והבנת מימדי האירועים, ידענו כי עלינו להיערך בהקדם האפשרי להעניק סיוע, הן לבני נוער וצעירים/ות בסיכון המתמודדים עם מציאות חיים מורכבת גם בימי השגרה; והן לבני נוער וצעירים/ות שבעבר לא נחשבו בסיכון, וכתוצאה מחשיפה לטראומה ישירה ועקיפה, נכנסו באחת למעגל זה. תוך 48 שעות מתחילת המלחמה, פעלנו לתגבר את המערך הקיים שלנו, והקמנו בשיתוף משרד הרווחה מערך חדש של "מרחבי נשימה" במוקדי הפינוי.

"מרחבים לנשימה" הינם מרחבים רגשיים בלתי פורמאליים, לתמיכה בבני נוער בסיכון ובטראומה במוקדי הפינוי מיישובי עוטף עזה ומהצפון.

במסגרת הפעילות עובדי ומתנדבי העמותה פועלים לאיתור, חיזור ויצירת קשר ראשוני עם בני הנוער באמצעות שיח רגשי בלתי פורמאלי. המפגש מסייע להפגת הבדידות, מתן מענה ראשוני לטראומה ומשבר, ונטילציה, מתן מרחב של פרטיות מבני המשפחה, תיווך לגורמי טיפול להמשך מענה ועוד. אמנם המפגשים עם בני הנוער הם מורכבים ולעיתים קשים מאוד, אולם הידיעה כי אנו מצליחים לאתר אותם ולטעת בהם תקווה לחיים ועתיד טוב יותר, מחזקת אותנו להמשיך ולהיות שם עבורם.

"מרחבים לנשימה"

9 ישובים. 17 מרחבים. 700 בני נוער וצעירים/ות בסיכון. 27 עובדים. 55 מתנדבים.

בשיתוף משרד הרווחה והביטחון החברתי

"עלם דיגיטל"

4800 בני נוער קיבלו מענה ותמיכה בפרויקטים של עלם דיגיטל.

- בשיתוף הביטוח הלאומי לצד, ברגעים החשובים של החיים
- אבא שלי לא מפסיק עם החדשות והטלוויזיה והוא מתעקש שזה גם יהיה חזק.. לא יכולה לשמוע יותר 14:29
 - אני מפחדת שאם לא נחזור לבית ספר אני אשתגע כאן איתם בבית 14:29
 - אני מנסה להרגע בכל מיני דרכים אבל כלום לא עוזר כבר שלושה ימים לא ישנה 14:30
 - הלחץ בלב לא עוזב אותי 14:30
 - קשה לח לנשום ולא כל והבכי תקוע 14:31
 - תודה שאת כאן איתי 14:31

פעילות שוטפת עם בני נוער וצעירים/ות בסיכון

בתוך המציאות הנפשית, הביטחונית והכלכלית הקשה הזו, עלם ממשיכה ללוות גם את בני הנוער המצויים בסיכון עוד טרם המלחמה, מנותקים ממסגרות, חסרי עורף משפחתי, שנאלצים להתמודד עם אתגרי התקופה הנוכחית לבדם.

במהלך השנה פגשנו 11,500 בני נוער וצעירים בסיכון.

במקרים רבים, עובדי ומתנדבי עלם הם מקור התמיכה היחיד עבורם, ואלה ממשיכים ללוות אותם פיזית, טלפונית ודיגיטלית במרכזי הנוער, ברחוב ובזירות הפעילות של ניידות "כתובת רחוב", בתוכניות 24/7 לבני נוער וצעירים/ות בסיכון גבוה- ששורדים באמצעות זנות, שימוש בחומרים ממכרים ועבריינות, בשלטר לצעירות חסרות בית, בתוכנית עבור צעירות אמהות, ובמרכזים הטיפוליים.

צו השעה

עם הפנים קדימה- פעילות לפיתוח והקמה של מערך ארוך טווח

הניסיון שנצבר בארבעים שנות פעילותה של עלם מלמד כי בניית קשר עם בני הנוער בגובה העיניים, במקום בו הם נמצאים ובגישות מקצועיות בלתי פורמליות, מצליח לייצר שינוי משמעותי בחייהם של אלו המתקשים לצרוך את הטיפול והסיוע הפורמלי והממוסד, ואף לתת מזור למצוקות הקשות ביותר

עמותת עלם, במאמצים גדולים ובשיתוף משרד הרווחה והביטוח הלאומי, שמה לה למטרה להגיע לכל למקום בו נמצאים בני הנוער, הצעירים והצעירות המצויים במצוקה, לאתר אותם ולסייע להם בשגרה ובחירום, במוקדי הפינוי, ברחוב, ברשת ובמרכזי הסיוע השונים, והכל במטרה לאתר ולזהות סימני פוסט טראומה וקושי בחזרה לתפקוד ולשגרה, ולהוות מענה מותאם למצוקות אלו.

אנו רואים את העבודה עם בני הנוער המפונים במרחבים בלתי פורמליים כמענה המשמעותי והמתאים ביותר לצרכי השעה.

בימים אלו אנו פועלים להקמתם של המרחבים הללו בתוך ובשיתוף עם בתי הספר והרשויות המקומיות. המרחבים ינגישו ליווי וסיוע רגשי לצד התכנים הפדגוגיים, על מנת לאפשר לבני הנוער הטבה במצבם הרגשי, הפחתה של תופעות סיכוניות, פניות ללמידה אפקטיבית, צמצום נשירה ומניעת ניתוק ממסגרות "ביום שאחרי" המלחמה.

דור בני הנוער, הצעירים והצעירות של מלחמת "חרבות ברזל", ימשיך להתמודד עם השלכות מצבי הסיכון הדרמטיים אליהם נקלעו, ואנו נמשיך לסייע ולהתמודד איתם כהורים וכחברה.

מצבי הסיכון הרבים הנובעים מהמלחמה שלא יטופלו עכשיו, ילכו ויקצינו ויהוו בניה לדורות. זהו צו השעה - לפני שיהיה מאוחר מדי.

”

אני כותבת לו: "תנשום צמית, תספור צד חמש לאט ותוציא אוויר.
אני פה, אני סופרת איתך". הוא כותב שיש אצתה ביקץ ושהוא
לא יכול לנשום ככה, זה קשה לו.

"אוקי", אני כותבת לו, "תסתכל סביבך בחדר, תגיד לי מה אתה
רואה. תבחר דבר אחד להתמקד בו, ספר לי עליו". ככה אנחנו
ממשיכים צד שהוא נרגע.

ואני כמורה, יושבת בממ"ד, לא יודעת מי הנער, מאיפה הגיע ומה
שמו. ככה זה כשפוגשים בני נוער במרחב הווירטואלי,
בצ'אט החירום של צלם.

”

(מתנדבת בעלם דיגיטל)

עלם - העמותה לנוער במצבי סיכון

הירקון 35 בני ברק, 5120423 | טל': 03-7686666 | פקס: 03-6470319
אתר עלם: www.elem.org.il

אנו כואבים את הרצחם של שלושת המתנדבים, אנשי הצוות של פרויקט "אנשים טובים"
במסיבה ברעים: סיגל לוי ז"ל, יונתן ריכטר ז"ל וליאור אטיס ז"ל, ושל יסמין בירה ז"ל, מתנדבת
פרויקט "צעירות אימהות" שנרצחה יחד עם בני משפחתה בקיבוץ בארי.

